



Peter Preradović.

(Napisal V. C.)

»Mrtav živiš medju nama,
Jer o vatri tvih pjesama
Hrvatski se narod grije.«

Šenoa.

Ned glavnimi književniki ilirske
dôbe nahajamo domoljube
skoro vseh stanov. Tu sučejo

uma svetle
meče kakor
vojaki, tako
duhovniki.

Redki so pes-
niki v vojaški
suknji, ven-
dar naši južni
bratje Hrvati
imajo uprav
iz vojaškega
stanú največ-
jega pesnika-
lirika. — Lep
spomenik mu
je postavil
hvaležni na-
rod »u svom
polju« na za-
grebškem po-
kopališču

»Mirogoju«,
kamor so le-
ta 1879. pre-
nesli njegovo
truplo z Du-
naja, pa še
lepši spome-
nik so mu
njegove pes-
mi.

»Narod naš izgubio je veleumna pjes-
nika, kojemu po mojem bar mnienju
kao liričnomu premca nema«, takó

je žaloval domorodni vladika Stross-
mayer v hrvaškem zboru, ko je pred
dvačjetimi leti umrl v Farafeldu pri

Veslavi Pre-
radović, ka-
teri je s svo-
jimi domo-
ljubnimi pe-
smimi budil
ne samo Hr-
vate, ampak
vse južne
Slovane. Ce-
ló k severnim
bratom se je
slišala njego-
va pesem.

Peter Pre-
radović se je
rodil v Veja-
ški Krajini
18. marca le-
ta 1818. v
vasi Grabrov-
nici blizu Pi-
tomače. Ko
je pred neka-
terimi leti
ogenj uničil
skoro vso
Grabrovnico,
pogorela je
tudi rojstve-
na hiša Pre-



radovičeva. — Stariši Preradovičevi so
bili grško-iztočne vere, kakor tudi vsi
otroci; no, kdaj je naš Peter postal

katoličan, nisem mogel zvedeti. V osmem letu so poslali Petra v šolo v Grubišno Polje, a pozneje v Gjurgjevac; od todi pa ga je poslala mati Pelagija — oče Ivan mu je leta 1828. umrl — v vojaški zavod v Belovar. Ko so ga na koncu leta 1830. sprejeli v vojaško akademijo v Dunajsko Novo mesto, obudilo se mu je takoj, kakor sam pravi, veselje za pesništvo. Ko je leta 1834. pogorelo Dunajsko Novo mesto, dobili so gojenci nalog, da opišejo to nesrečo. Naš Peter je zložil o njej prvo pesem v nemškem jeziku, za katero ga je pohvalil profesor. Odslej je zlagal vedno pesmice, seveda v nemškem jeziku, tako, da so ga vsi njegovi součenci imenovali in klicali pesnika. Ko je čez osem let dovršil akademijske nauke in postal poročnik, obiskal je pred odhodom k svojemu polku sestro in mater, katera se je bila po smrti očetovi omožila s Kosanovićem, nadporočnikom v Pitomači, ter se je iz Grabrovnice preselila v Pitomačo, a od todi pozneje v Pisanico. Vrnivši se v svojo domovino Peter skoro ni znal materinščine, pozabil jo je bil. A ker mu mati in sestra Marica nista znali drugega jezika, kakor hrvaški, privadil se je za mesec dnij zopet materinščini. Na koncu leta je prišel k svojemu polku v Milan, kjer je bilo tudi nekoliko Hrvatov, vendar so se malo kdaj kaj pomenili v materinščini, dokler ni leta 1840. prišel k istemu polku znani Ilirec Ivan Kukuljević.

Ko je Kukuljević zvedel za Preradovića, da zлага nemške pesmi, ni nehal nagovarjati Petra, naj poskusi v narodnem jeziku; tega seveda Kukuljević ni dosegel, vendar je Preradović začel jemati ideje za svoje nemške pesmi iz hrvaškega življenja in je med drugimi preložil skoro celo prvo pevanje Gundulićevega Osmana na nemški jezik.

Iz Milana je šel Preradović s svojim polkom čez Venecijo v Zadar. V Veneciji se je seznanil s Špirom Dimitrovićem, kateri ga je pridobil, da je zložil prvo hrvaško pesem kot odgovor na pesem Dimitrovićevo; v tej pesmi je pokazal Preradović, da je rojen za pesnika.

V Dalmaciji se je préej po prihodu seznanil s profesorjem Antonom Kuzmanićem, kateri ga je nagovoril, da je leta 1844. za prvo številko njegove »Zore Dalmatinske« zložil krasno domoljubno pesem »Zora puca, bit će dana«, katero je oče preporoda, dr. Ljudevit Gaj, objavil tudi v svoji »Danici«. Preradović je nagovarjal Dalmatince, naj sprejmejo Gajev pravopis. Voditelj in pomočnik Preradovićevo v prvih pesmih mu je bil znani narodni pesnik Kačić. Ko je začela izhajati »Zora Dalmatinska«, skoro ni bilo številke, v kateri ne bi bil Preradović budil naroda s svojimi vedno lepšimi pesmimi. Med prvimi njegovimi domoljubnimi proizvodi se odlikuje posebno »Putnik«, kjer je krasno opisal željo po domovini, ker

Tudja zemlja ima svoje,
Ne spoznaje jade tvoje,
Tudja ljubav ljubi svoga;

potem »Braća«, »Djed i unuk«, »Pjesma suncu«, »Dalmatin«, »Majka kod kolievke«, kjer prosi mati nebeškega Očeta za malega svoje otroka v zibelki, da bi bil pravi sin domovine:

Da koraci u tvom hodu
Svi te vode k tvome rodu!

V pesmi »Vilin san« prerokuje lepo prihodnost Slovanom, ako se odreko nezložnosti:

Uzajamnost sve izravna čudi,
Godeć svako, nikojom ne žulja.

Pesmi, katere so bile večinoma natisnjene v »Zori Dalmatinski«, katero

je i sam nekoliko časa urejeval, izdal je leta 1846. v posebni zbirki »Prvienci«, kjer poje:

Nije mi do svoje
Slave razširenja,
Več do majke Slave
Slavna uzvišenja.

V tej zbirki so domoljubne pesmi, katere imenuje »bilje«; to podaje domovini:

Da s' izliečiš rane

in »cvieća«, katero je nabral za svojo zaročnico Pavlino de Ponte. Med temi pesmimi se odlikuje posebno »Mrtva ljubav« in »Veseo danak«. Na koncu zbirke so pa »Presade«, nekoliko pesmic, predstavljenih iz nemškega, katere je presadil na domača tla . . .

. . . rad mirisa i boje,
Tko zna štovati tudje,
Znade ljubiti svoje.

Potoval je zaradi zaroke s Pavlino na Dunaj in v Pešto, potem se je vrnil v Zadar čez Zagreb, kjer se je po našem Stanku seznanil z glavnimi pisatelji ilirske dōbe. Med pesmimi, katere je potem zložil v Zadru, krasne so posebno: »Rodjene sestrice«, »Sliepac Marko« in »Nada«:

Siromahu ti si sve bogatstvo,
Bogatome još veći imetak,
Veselome neizmjerne carstvo,
Žalostnome veselja početak.

Ko je leta 1847. moral zapustiti Dalmacijo in iti na vojsko v Italijo, zložil je krasno pesem »S Bogom!« Po dovršeni vojski se je poročil kot kapitan s svojo zaročnico v Dubrovniku, kateremu na slavo je zložil krasno elegijo: »Pjesma Dubrovniku«. Ko je potem leta 1849. prišel v Zagreb k vojaškemu »odsjeku banskog vieća«, pokazal je zopet, kako ljubi svojo domovino, v pesmi »Pozdrav domovini«:

Ti si meni sve, što zovem svojim,
Sve, što ljubim, sve, što željom gojim.

V Zagrebu je ostal do leta 1852. V tem času je napisal več ljubavnih pesmic, med katerimi se posebno odlikuje: »Stalnost i nepokoj«, »Pitanje«, »Kad!« in »Kasno«. Burni časi in politiške neprilike onega časa so delovale tudi na Preradovićevo muzo; gledajoč nezložnost slovansko hvali Rusine, a kara Poljake:

Zašto stranputice
Tražite stazice?

vendar še upa, da po burji zopet pri-sije svetlo solnce. — V pesmici »Moja ladja« tolaži domovino:

U budućnost gledaj bolju,
K nebu digni stieg!

Vse one pesmice, domoljubne in ljubavne, katere je zložil poleg svojih »Prvencev«, izdal je v Zagrebu l. 1851. pod imenom »Nove pjesme«, katere je posvetil vladiki Strossmayeru:

Koj' priljubit božjem daru
Svete vjere znadeš plodno
Sveto čuvstvo domorodno.

Ta zbirka se je tako hitro razprodala, da je ni mogel poslati niti vsem svojim prijateljem.

S to zbirko se završuje prva dōba pesništva Preradovićevega, v kateri prevladuje čustvo in se kaže njegova mladeniška živahnost; ob jednom se začinja druga dōba, v kateri prevladuje um. V tej drugi dōbi je — kakor pravi učeni hrvaški kritik Šrepel — »snažnija arhitektura nego plastika. Oko se nasladjuje više jasnom dispozicijom i veličanstvenim razvojem misli, nego plastičnim oblicima«.

Dramatizovani epos »Kraljević Marko«, libretto »Vladimir i Kosara« in zasnovani divni romantični epos v národnih desetercih »Lopudska sirotica« so mu nekak prehod v drugo dōbo, katero začinja s krasno odo »Smrt«. Od l. 1852. do leta 1860. je skoro malone utihnila

njegova muza, ker se je kot major moral hitro seliti iz mesta v mesto; bil je namreč v Cremoni, Veroni, Pančevu, v Kovinju, Erdelju in na Dunaju. V tem času mu je umrla svast, jeden otrok in od žalosti za otrokom tudi soproga, zato pa tudi »Lopudske sirotice« ni nadaljeval, ostala je nedovršena. Ko je leta 1856. prišel Preradović v Gline, oglasil se je v »Neven«-u z imenovano pesmijo »Smrt« in »Zemaljski raj«, potem pa je zopet utihnil. Leta 1857. so ga prestavili iz Gline na Dunaj h generalnemu štabu, kjer je naslednje leto postal podpolkovnik. Leta 1859. je bil pri svojem oddelku pri Trstu in Postojni in je potem postal polkovnik. Prispevši v Temešvar, budil je zopet svoj narod na delo, ker je bil nehal absolutizem; vnemal ga je, naj ljubi in pospešuje materinski jezik:

Po jeziku dok te bude,
I glavom će tebe biti!

V krasni pesmi »Molitva« prosi:

Preporučam, Bože, tebi
Rod svoj mili, kog ti glasom pjevam.
Uzdrži mu zvezde jasne,
Vjernost sebi, pouzdanje u te!

V pesmi »Hrvati Dalmatinom« pozivlje Dalmatince, naj pridejo k posvetovanju, kako bi se vsi Hrvati zjediniili, ker:

U slozi je ljudska sila.

V sonetu »Mlado ljeto« želi, da bi novo leto doneslo »radostnih promjena«, in poje:

I doniet će svakom, koji znade
Hvalom primit, što Bog mili dade.

Leta 1862. je dovršil religiozni epos »Prvi ljudi« v narodnih desetercih, o katerem, če si je tudi posodil nekatere motive od Miliona, vendar lahko rečemo, da je to samostalen epos poln pesniške krasote.

Kakor »Lopudske sirotice«, tako tudi ni dovršil obširno zasnovane epopeje »Pustinjak« in začetih epskih pesmij »Nejunaković« in »Krstó-Frankopan«; vendar so odlomki pravi biseri pesništva, ker Preradović, če tudi je bil pravi pesnik, vendar je dolgo popravljaj, predno je kaj izdal.

V pesmi »Slavjanski Dioskuri« opisuje dobročinstva slovanskih apostolov Cirila in Metoda. Krasne ideje razvija v pesmih »Božji sud«, »Angjeo čuvar« in »Ljubav«, katera naj zagri vse narode. Ljubezen in zlogo naj širi Slovan, ker »sloga«, katera se je začela širiti med Slovani, ta je zora, »naviešta dan ljubavi«, poje Preradović v najidealnejši krasni pesmi »Slavjanstvu«, kjer kaže preteklost, sedanost in prihodnost Slovanstva, če bode zložno. Noben pesnik ni takó poslavil Slovanstva, kakor Preradović ravno s to pesmijo. To pesem je zložil na Dunaju, kamor so ga prestavili leta 1864. iz Temešvara. Na Dunaju se je oženil drugič z odgojiteljico svojih dveh otrok, Emo Regnerovo, kateri je leta 1865. zložil zadnjo ljubavno pesmico »Onoj«. Ko je bil izdal svoje »Nove pjesme«, ni zložil več ljubavnih pesmic, kakor to in pred to »Pjesme sladogorke«.

Med najlepše pesmi te dôbe spada: »Spomenik Jelačića bana«, »Biskupu Strossmayeru«, »Majci«, »Mujezin« in veličanstvena oda »Bogu«, kjer poje:

Sve s tebe biva: vir si, iz koga svi
Životi teku, more, u kojem se
Sve smrti tope, uzrok prvi
Svega na svietu i cilj mu zadnji!

Pred smrtjo je splel še krasni sonetni venec »Milim pokojnikom«. Poslednja pesem mu je oda v spomin smrti Jelačića bana »Dvadeseti svibnja« (20. maja leta 1859.). Zadnje leto, t. j. leto 1872. mučila ga je vodenica in bolezen slezene

čim dalje bolj. Umrl je dné 18. avgusta v Farafeldu kot general, katero čast je imel od leta 1866. Razven omenjenih nedovršenih epskih pesmij so še nedovršene: »Hrvat ili Srbin« in »Iztočne iskrice«; tudi nekoliko prestavljenih pesmij iz druge dóbe imamo od njega.

Preradović je pravi idealist, a pesmi njegove so večinoma domoljubne. Živa vera v božjo pravičnost se vleče kakor rdeča nit skozi njegove pesmice, ktere so na nekaterih mestih prepleli spiritiški nazori, a ti nazori so v domoljubnih pesmih jako redki.

Prvi sled teh nazorov se pojavlja v drugi dóbi njegovega pesništva v odi »Smrt«; razvijajo se bolj in bolj, tako, da je leta 1865. zložil pesem »Novome suncu«, kjer slavi spiritizem kot preporoditelja človeštva, kot novo solnce. Tega leta je izdal tudi na hrvaški jezik prestavljen Kardecov spis: »Špiritizam na prosto razložen, kratak nacrt nauka o duhovih i njihovih priobčivanjih.« Da

je bil Preradović privrženec spiritiških nauk, vzrok je pač ta, da se je mnogo bavil s filozofijo in iskal raznih lepih idej. Škoda, da jih ni iskal vedno v nauku Kristusovem! Prestavil je še na nemški jezik Račkega razpravo »Čija je Rieka?«

Jezik v Preradovićevih pesmih je pravilen, gladek in čist, posebno pa ima obilno izrazov, kakor malo kateri pesnik.

Mnoge pesmi Preradovićeve so postale celó narodne, posebno pa mnogi izreki, kakor: »Tudja zemlja ima svoje, ne spoznaje jade tvoje«, »Stalna na tom svietu samo miena jest«, »Ljudskom srcu uvijek nešto treba, zadovoljno nikad posve nije« itd.

Po njegovi smrti leta 1873. so se izdala njegova »Pjesnička djela« na troške naroda, a »Matica Hrvatska« je jako ustregla svojim udom, da je l. 1890. izdala »Izabrane pjesme« Preradovićeve, kateri se mora prištevati med največje pesnike slovanske.



Skopuh.

U hiši stari starega skopuha
Lomi silen kašelj in naduha:
Ves že sključen šteje svoj denar,
Dolg vkajžuje, smrt pa ni mu mar.

Kosa smrtna brenkne, smrt se zglesi:
»Starec skopi, pojdiva počasi!
Brž očedi madežev si vest,
Dolg odpusti revam in obrest!«

Strese starca v duši in živóti,
Kaj da njega tudi smrt se lóti:
»Neža, vstani, vstani mi v pomoč,
Smrt seboj me hoče zdaj na noč!

Neža, če me morda smrt pograbi,
V rakev vreče dati mi ne zabi,
Ki imam jo vedno pod glavó,
Spal težkó brez nje bi pod zemljó.

In ne zabi z mize bukev vzeti,
Meni v roke jih na prsi deti;
Rad sem vanje pisal, rad jih bral,
Prav težkó brez njih bi v grobu spal.«

Pa do dobra to ne vzdrami Neže;
Pač se skloni, kima — zopet leže.
Ko se spravi starec skopi spat,
Zleze mu ledena smrt za vrat — —